

ÎNTRE IDEAL NAȚIONAL ȘI EXTREMISM POLITIC: SOCIETĂȚILE CULTURALE STUDENȚEȘTI DIN BUCOVINA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ*

RADU-FLORIAN BRUJA

Situația specială a provinciei Bucovina după realizarea Unirii și mai ales în timpul proceselor de unificare administrativă, economică și politică a creat cadrul în care s-a manifestat viața politică și socială a românilor bucovineni. Sentimentul care a caracterizat atitudinea populației din Bucovina era unul de neîncredere la adresa României Mari, mai ales că măsurile de uniformizare luate de Comisia de unificare administrativă nu țineau cont de realitățile provinciei. Pe de o parte, românii erau dezamăgiți de efectele unificării, care nu țineau cont de dorințele lor. Pe de altă parte, comunitățile etnice erau nemulțumite de românizarea accelerată la care erau supuse. Lipsa unei direcții clare îi domina mai ales pe români. Unii și-ar fi dorit o emancipare totală și o restrângere până la eliminare a celorlalte etnii din viața publică și economică a provinciei, în vreme ce alții și-au propus păstrarea unei largi autonomii, menținând raporturi bune cu minoritarii. Lipsa acestei direcții se poate observa din evoluția vieții universitare cernăuțene. Studiul de față își propune să evalueze formulele în care a înțeles tineretul universitar din Cernăuți să-și manifeste tendințele și idealurile.

Învățământul superior românesc a suferit o serie de transformări în contextul realizării unificării teritoriale și apoi administrative a României. Moștenirea culturală habsburgică a învățământului universitar din Bucovina s-a contopit în cadrul legislativ al României Mari. Realizarea Unirii a dus la reorganizarea Universității de la Cernăuți și alinierea ei la valorile culturii românești. În 1919, Universitatea din Cernăuți a devenit, printr-un Decret-lege, din germană una

---

* Comunicare susținută la Simpozionul științific internațional „Asociaționism și propășire națională în Bucovina în secolele XIX–XX. 150 de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, organizat de Institutul „Bucovina” în colaborare cu Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava și Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Rădăuți–Cernăuți, 28–29 iunie 2012.

„românească, primind un avânt în activitatea ei științifică”¹. Universitatea a fost supusă unui proces de românizare, doar patru profesori din vechea gardă rămânând să predea la Cernăuți. Unii profesori, ca Eugen Kozak sau Eugen Ehrlich, au fost forțați de studenții români să părăsească Universitatea, fiind acuzați că „au jignit statul român, biserica noastră și românismul”². Noul corp profesoral al Universității din Cernăuți s-a constituit prin promovarea unor profesori bucovineni din afara mediului academic și prin aducerea unor cadre didactice universitare din Vechiul Regat, Basarabia și Transilvania. Sub coordonarea lui Ion Nistor, a lui Sextil Pușcariu și Constantin Isopescu Grecul, cei trei profesori români din perioada anterioară, instituția de învățământ superior din Bucovina și-a continuat existența. Ei au avut în vedere menținerea Universității, românizarea catedrelor, rezolvarea problemei profesorilor străini și aducerea unor cadre didactice noi, menținerea numărului de facultăți și înființarea uneia noi, de Medicină.

În fața ofensivei românilor din Universitate a existat un curent de opoziție, mai ales din partea studenților evrei, care se temeau că prin intermediul educației se manifesta tendința de asimilare. Astfel, pentru studenții înscriși în primul an de studiu, cursurile au fost atât în germană cât și în română, la anii terminali susținându-se examenele doar în germană. Dar profesorii români care au apărat Universitatea au înțeles că existența ei era condiționată de această românizare. Așa înțelegea lucrurile Maximilian Hacman, când declara, în 1920, că transformarea universității într-una românească era „o necesitate de cea mai mare însemnătate națională”³.

Deschiderea anului universitar 1920/1921 s-a făcut la Cernăuți sub noi auspicii, numele noii universități fiind „Regele Ferdinand”. 13 ani mai târziu, cu ocazia vizitei succesorului, Universitatea va fi rebotezată sub numele Universitatea „Regele Carol al II-lea”. Într-un discurs din octombrie 1935, suveranul român recunoștea că, „de mai bine de 60 de ani, junimea acestor ținuturi s-a adăpat la izvorul culturii la Universitatea bucovineană”⁴. Universitatea deschisă în octombrie 1920 a fost dominată de personalitatea lui Ion Nistor. Pe parcursul celor două decenii interbelice, promovarea în Universitate s-a făcut cu acordul său. Iar cum el era un fruntaș al Partidului Național Liberal, contestarea în unele medii era

¹ Dan Jumară, *Societățile culturale academice românești din Bucovina în perioada interbelică*, Iași, Editura Junimea, 2005, p. 121.

² Cristian Sandache, *Istorie și biografie. Cazul Corneliu Zelea Codreanu* (în continuare se va cita Cristian Sandache, *Istorie și biografie*), București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 54; Lucian Năstase, *Imposibila alteritate. Note despre antisemitismul universitar din România, 1920–1940*, în vol. *Identitate/alteritate în spațiul cultural românesc*, Ediție de Al. Zub, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1996, p. 350.

³ Apud Dan Jumară, *op. cit.*, p. 123.

⁴ Apud *Ibidem*, p. 124.

concentrată în plan politic⁵. Între profesorii cu o veritabilă verticalitate și probitate științifică din perioada interbelică îi amintim pe Ion Nistor, Theodor Sauciuc-Săveanu, Romulus Cândea, Vasile Grecu, Teodor Bălan, Alexandru Tzigara-Samurçaș, Vasile Grecu, Leca Morariu.

Numărul și apartenența etnică a studenților Universității sunt relevante pentru atmosfera generală din înaltul for științific bucovinean. S-a calculat că 7% din studenții României erau la Cernăuți. Odată cu trecerea anilor, în contextul în care s-a mărit numărul de locuri la facultățile Universității, numărul și ponderea studenților români s-a modificat. În anul universitar 1933/1934 ponderea studenților români față de minoritari crescuse semnificativ. Astfel, cei 2 157 de studenți români reprezentau 67,2% din total, față de doar 679 de studenți evrei, reprezentând 21,1% sau cei 199 de germani, cu un procent de 6,2⁶. În anul universitar 1938/1939 situația era modificată radical. Astfel, românii au ajuns la 80% din total, la mare distanță rămânând evreii, cu 8,9%, germanii – 4,3%, ucrainenii – 3,7%, polonezii – 1,5% și restul – 1,8%⁷. Creșterea se datorează și faptului că raza de acoperire cu studenți a Universității din Cernăuți a crescut față de perioada austriacă, atrăgând tineri din Vechiul Regat și Basarabia. Nu e de mirare că antisemitismul s-a inflammat în mediul universitar cernăuțean, unde studenții evrei erau numeroși. Dar cererea de *numerus clausus*, vehementă la începutul perioadei, nu mai era de actualitate la finalul ei. Pe de altă parte, tot mai mulți bucovineni au ales să își facă studiile în celelalte centre universitare din țară, Iași fiind pe primul loc la numărul de studenți proveniți din Bucovina⁸.

Numărul studenților români de la Universitatea din Cernăuți a sporit constant în anii interbelici. Starea materială precară a familiilor din mediul rural i-a făcut pe tineri să speră că o diplomă universitară ar putea asigura un trai îndestulător. Diferența între speranțele făcute de aceștia și realitățile sistemului universitar românesc interbelic în fața cerinței pieței de muncă a dus la nașterea unei categorii de intelectuali dezamăgiți de modul cum funcționa statul român. Dezvoltarea infrastructurii universitare nu a ținut pasul cu creșterea numărului de studenți, spațiile de cazare, de studiu, dotarea bibliotecilor, chiar și sălile de curs

⁵ Lucian Năstase (editor), *Antisemitismul universitar în România (1919–1939). Mărturii documentare* (în continuare se va cita *Antisemitismul universitar din România*), Cluj-Napoca, Editura pentru Studiul Problemelor Minorităților Naționale „Kriterion”, 2011, p. 42.

⁶ Victoria-Camelia Cotos, *Populația Bucovinei în perioada interbelică*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2009, p. 169. Există unele diferențe în ceea ce privește statisticile cu numărul real al studenților diferitelor facultăți ale Universității din Cernăuți, dar în general procentele se păstrează. Date statistice despre cifrele de școlarizare vezi în vol. *Antisemitismul universitar în România*, p. 54–55.

⁷ Rodica Iașencu, *Considerații asupra evoluției Universității din Cernăuți în perioada interbelică*, în „Analele Bucovinei”, București, anul V, nr. 2, 1998, p. 352–353.

⁸ Cristian Ciucanu, *A. C. Cuza și numerus clausus. Constituirea și activitatea Ligii Apărării Național-Creștine (1923–1930)*, în „Orizonturi istoriografice”, Iași, anul I, nr. 1, Casa Editorială „Demiurg”, 2010, p. 156.

nemaifăcând față solicitărilor. De exemplu, la Facultatea de Științe Naturale din Cernăuți, dintre cei 873 de studenți, doar 290 puteau lua loc în sălile de curs. Acest complex de factori a creat mari nemulțumiri în rândul studenților. Situația grea a studențimii, „presărată cu mizerii și umilințe, cu renunțări și amărăciune, o existență crâncenă, în veșnică luptă cu nesfârșite lipsuri materiale, mereu pândită de ghearele foamei și frigului” era imaginea pe care presa universitară a creat-o despre studenții epocii interbelice⁹.

Tineretul bucovinean, dezamăgit de prefacerile pe care Bucovina le-a traversat în anii de după Unire, și-a canalizat energiile în cadrul curentelor naționaliste, de dreapta, și apoi de la extrema dreaptă a politicii românești. Atracția față de cuzism și apoi de legionarism s-a făcut treptat. O formulă pașnică și relativ depolitizată de opoziție față de realitățile României interbelice a constituit-o activarea societăților cultural-academice din Bucovina. Realitățile unei provincii multietnice și multiculturale, lipsa experienței și iluziile exagerate pe care și le-au făcut după Unire, măsurile luate de guvernele de la București, gândirea etnocentristă a intelectualilor vremii, sunt câteva din cauzele care au dus la apropierea tineretului universitar din Bucovina de aripa radicală a spectrului politic românesc. A existat la intelectualii bucovineni un sentiment provincial acutizat după Unire. Liviu Rusu¹⁰, exponent al generației naționaliste, nota că „în configurația ținuturilor românești, Bucovina a reușit de mult să fie o unitate distinctă. Acestei unități spirituale trebuie să-i recunoaștem anumite caracteristici. În Bucovina, cultura românească s-a născut din reacțiunea națională împotriva cotropirii și nu din spirit de imitație”¹¹. În vreme ce universitățile de la București, Iași și Cluj au beneficiat de fonduri, cea de la Cernăuți a rămas în urmă, cunoscând frustrările unui statut marginal¹². Mișcările politice violente, lupta dintre generații, nesincronizarea între idealurile bucovinenilor și cele ale României, starea de spirit tensionată a populației, dificultățile financiare ale unificării, racordarea la piața economică românească, toate creează imaginea provinciei departe de statutul privilegiat al unei moșteniri habsburgice în Regatul Român. O altă cauză a dezamăgirii a fost dezinteresul autorităților centrale în sprijinirea Universității din Cernăuți. Traian Brăileanu se plângea într-un memoriu prezentat în 1923 de lipsa investițiilor în dotarea Bibliotecii universitare din Cernăuți, în timp ce vechile centre București și Iași ar fi fost încurajate¹³.

⁹ Apud Dan Jumară, *op. cit.*, p. 356.

¹⁰ Liviu Rusu (1908–1945), născut la Cuciurul Mare, a fost membru a Mișcării Legionare. Cf. *Intelectualii și Mișcarea Legionară. Mari conștiințe românești* (în continuare se va cita *Intelectualii și Mișcarea Legionară*), București, Editura Fundației „Buna Vestire”, 2000, p. 250.

¹¹ Apud Mircea A. Diaconu, *Mișcarea Iconar. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999, p. 21–22.

¹² Lucian Năstase, *op. cit.*, p. 350.

¹³ Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (în continuare se va cita A.S.R.C.), Fond *Universitatea Cernăuți*, nr. 216, d. 235, f. 1–3; Radu-Florian Bruja, *Traian Brăileanu in documents* (II), în „Codrul Cosminului”, Suceava, nr. 13, 2007, doc. 1, p. 312–315.

Studențimea cernăuțeană a făcut parte din conducerea Uniunii Naționale a Studenților Creștini Români și a urmat, în general, linia acesteia. Societățile studențești erau organizate pe criterii etnice, încă dinaintea Primului Război Mondial. Unirea provinciei cu România nu a schimbat situația, dar societățile românești au fost încurajate în noua conjunctură¹⁴. Dacă centrele studențești din țară erau organizate pe facultăți, în Bucovina Centrul era alcătuit din societățile culturale antebelice¹⁵. Într-un raport se spunea că printre studenții de la Universitatea din Cernăuți se manifesta o nemulțumire pentru că societățile studenților celorlalte naționalități păstrau însemnele și simbolurile în culorile lor naționale, tradiție moștenită din perioada austriacă. Societatea „Junimea” a ținut, în 1920, o ședință în Sala „Armonia”, la care profesorul Țopa a vorbit despre rolul în „dezvoltarea sentimentului național român” al societăților studențești. Societățile culturale s-au implicat în organizarea unor serbări culturale la Suceava și Rădăuți, dar s-au ocupat și de problemele studențești, cum ar fi „îmbunătățirea mijloacelor materiale, prin înființarea unei cantine și unui cămin studențesc”. Cu acest prilej s-a vorbit și despre un deziderat care va rămâne la stadiu de proiect pe toată perioada interbelică, și anume înființarea unei Facultăți de Medicină la Universitatea din Cernăuți¹⁶. Între 18 și 21 martie 1920, universitarii D. Marmeliuc și Jianu au propus conducerii Universității înființarea secției de medicină. Aceștia au avut și azeziunea tuturor societăților naționale ale studenților cernăuțeni¹⁷.

Primele manifestări ale societăților studențești au fost în sens național. Membrii societăților „Dacia”, „Academia Ortodoxă” și „Junimea” au hotărât, în luna mai 1921, să se deplaseze în mediul rural, cu ocazia zilelor de sărbătoare, mai ales în satele cu procente semnificative ale comunităților etnice, „pentru a face propagandă pro românească”. Prezența studenților români în nordul Bucovinei, în județele Coțmani și Zastavna, unde organizau serbări pentru susținerea sentimentelor naționale românești, a trezit reacția ucrainenilor, majoritari în regiune, care și-au manifestat ostilitatea față de statul român¹⁸.

De asemenea, intelectualii români din Bucovina s-au angajat să țină conferințe minoritarilor, în care să le vorbească despre pericolul bolșevismului¹⁹. Și profesorii români de la Universitatea din Cernăuți s-au implicat în organizarea unor acțiuni pro românești, inclusiv în rândul studenților. Astfel, Traian Brăileanu a participat la ședința Societății „Armonia”, la 28 martie 1920, la Palatul Național al

---

¹⁴ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita S.A.N.I.C.), Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 1/1920, f. 56.

¹⁵ Șerban Milcoveanu, *Memorii. Mici contribuții la istoria politică a României contemporane. Relatări ale unui martor al epocilor și participant la evenimente*, Ediția a II-a, București, Editura Pământul, 2008, p. 93.

¹⁶ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 2/1920, f. 53.

¹⁷ *Ibidem*, d. 1/1920, f. 194.

¹⁸ Victoria-Camelia Cotos, *op. cit.*, p. 70.

¹⁹ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 41/1921, f. 30.

Românilor din capitala Bucovinei²⁰. Acesta a fost foarte activ în viața societăților academice cernăuțene. La 8 martie 1929, a conferențiat despre sociologie în cadrul unei serate culturale organizată de Societatea „Junimea”²¹. Va participa, un an mai târziu, la serbarea Societății „Dacia”, la 20–21 mai 1930, în capitala Bucovinei, când a conferențiat despre întemeierea acesteia²². În 1934, Traian Brăileanu a conferențiat în fața studenților la Universitatea Liberă de la Câmpulung²³. Cu ocazia aniversării mișcării studențești, la 10 decembrie 1936, profesorul și sociologul bucovinean a conferențiat cu tema *Pe făgașul istoriei*, explicând cauzele pentru care studențimea de la 1922 a început lupta împotriva evreilor și comunismului²⁴. Antisemitismul lui Traian Brăileanu este unul clasic pentru perioada interbelică, el militând pentru înlăturarea evreilor din economia românească și crearea unei clase de mijloc în societate, profund națională. Interesant este că Traian Brăileanu s-a angajat în justificarea sociologică a extremismului legionar, tot el fiind și unul dintre ideologii adepți ai teoriei raselor, componenta germană a studiilor sale ieșind în evidență²⁵. Sextil Pușcariu vorbea la o conferință a Cercului Studențesc din Cernăuți despre principiul care a devenit principala revendicare a studențimii române: „În țara noastră, dobândită cu atâtea jertfe, nu mai avem aer să respirăm; cotropirea elementului străin ne înăbușă, ne sugrumă”²⁶.

În plan politic, deceniile interbelice au fost marcate de emergența ultranaționalismului, care a exercitat o puternică atracție în rândurile tinerilor, mai ales ale celor cu studii superioare. Personalități intelectuale centrale, precum A. C. Cuza, Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Mihail Manoilescu, sau locale, ca Sextil Pușcariu și Traian Brăileanu, au avut o audiență mare în rândul studenților. Tendințele și direcțiile pe care le-au trasat aceștia s-au manifestat plener și în viața Bucovinei. Alternativa pe care o promitea Liga Apărării Național Creștine, și mai ales Mișcarea Legionară, în toate formulele sub care a activat aceasta, a reprezentat liantul tineretului, dezamăgit de rolul său în viața publică românească. Criza economică din anii 1929–1933 a agravat situația acestuia și l-a făcut să-și îndrepte speranțele spre o alternativă politică de guvernare. Erodarea partidelor de opoziție față de politica P.N.L., atât a Partidului Poporului, cât mai ales la Partidului Național Țărănesc, a lăsat loc propagandei extremismului de dreapta, ultranaționalist și antisemit. De asemenea, orientarea spre stânga internaționalistă a

²⁰ *Ibidem*, d. 1/1920, f. 175.

²¹ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 290.

²² *Ibidem*, p. 247.

²³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava (în continuare se va cita S.J.A.N.S.), Fond *Politia Câmpulung*, d. 6/1934, f. 12.

²⁴ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 284/1936, f. 313.

²⁵ Leon Volovici, *Ideologia naționalistă și „problema evreiască”. Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor '30*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 174.

²⁶ Apud Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare. 1918–1930*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 324.

studenților minoritari și, mai ales, situația materială relativ mai bună a studenților evrei a canalizat nemulțumirea generală a colegilor români împotriva acestora. Asocierea imaginii evreu – comunist a sporit tensiunile. Ideile de *numerus clausus* promovate de liderii politici cuziști și apoi legionari au atras această categorie de studenți în plasa antisemitismului, dublat de imaginea evreului în societatea tradițională țărănească românească.

Mișcarea studențească de la Cernăuți a aderat repede la ideile cuzismului de la Iași. Naționalismul studenților s-a făcut simțit în diverse ocazii. Studenții de la Cernăuți au declanșat o campanie antievreiască încă din 1919, la Căminul universitar „Unirea”, unde erau cazați și studenți evrei²⁷. De la mici încăierări pe stradă între români și evrei s-a ajuns la cererea asociațiilor studențești de eliminare a evreilor din Universitate, pe principiul *numerus clausus*²⁸. Primele incidente antisemite violente au avut loc la 18–20 ianuarie 1920, când studenții români s-au ciocnit cu cei evrei. Cu acest prilej, studentul Mihai Vlaicu a fost înaintat Tribunalului Cernăuți pentru rănirea evreu Paul Sohne²⁹. Alt motiv de luptă a fost obținerea și naționalizarea Teatrului din Cernăuți³⁰. De exemplu, la finele lui decembrie 1921, studenții au oprit o reprezentație pe scena Teatrului din Cernăuți după ce, în urma unui incident, un actor i-a apostrofat cu formula „valahilor” pe spectatorii români care așteptau să înceapă o piesă românească. A urmat o serie de mitinguri în piața din fața Teatrului cernăuțean pentru transformarea acestuia în Teatru Național, iar presa a susținut eforturile studenților. Mitingurile, care s-au bucurat de mare popularitate, au dus la transformarea instituției teatrale din Cernăuți în Teatru Național, la 7 ianuarie 1922³¹.

Conflictele antisemite din universități de la începutul anilor '20 au tensionat atmosfera și la Cernăuți. Prezența studenților bucovineni la congresele studențești este menționată încă din 1920, când o delegație formată din aproape 30 de studenți de la Universitatea din Cernăuți a participat la Congresul de la Cluj, aici având ocazia să-i întâlnească pe liderii studențimii clujene, Ion Moța, respectiv ieșene, Corneliu Zelea Codreanu³². În primăvara anului 1922, Corneliu Zelea Codreanu a venit la Cernăuți în fruntea unei delegații a studenților ieșeni de la Facultatea de Drept, pentru a acționa împreună în lupta pentru realizarea dezideratelor. Aici l-a cunoscut pe Tudose Popescu, liderul naționaliștilor din Universitatea Cernăuți, „acea figură frumoasă de tânăr luptător, cu chip de pandur”, cu care a legat o strânsă prietenie³³. Tudose Popescu a făcut parte și din grupul complotiștilor care,

²⁷ S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție, d. 8/1931, f. 70.

²⁸ *Ibidem*, d. 1/1919, f. 29.

²⁹ *Ibidem*, d. 1/1920, f. 194.

³⁰ *Ibidem*, d. 8/1931, f. 70.

³¹ Alis Niculică, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei. Teatrul și muzica (1775–1940)*, București, Casa Editorială „Floare Albastră”, 2009, p. 196–199.

³² Ion Banea, *Căpitanul*, Ediția a III-a, Timișoara, Editura Gordian, 1995, p. 23.

³³ Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, Ediția a IX-a, București, Editura Scara, 1999, p. 43.

în 1923, a conspirat pentru asasinarea unor politicieni liberali și a unor gazetari evrei. Arestat în urma unui denunț, Popescu, alături de Radu Mironovici, Ion Moța, Corneliu Georgescu, Ilie Gârneață, Leonida Bandac și Corneliu Zelea Codreanu a fost închis în penitenciarul Văcărești. Apărați de mai mulți avocați, între care și deputatul de Câmpulung, Paul Iliescu, ei au fost eliberați, formând grupul „văcăreștenilor”³⁴.

Mari manifestații ale studenților naționaliști de la Cernăuți au avut loc la 3–4 decembrie 1922, în semn de solidaritate cu acțiunile colegilor de la Iași și București. Începând cu data de 27 decembrie, studenții cernăuțeni au refuzat să mai intre la cursuri, cerând Parlamentului României să introducă pe ordinea dezbaterilor situația creată în mediul universitar. Ei erau nemulțumiți și de intervenția forțelor de ordine împotriva manifestațiilor studențești și de modul brutal prin care autoritățile au respins cererile lor³⁵. Corneliu Zelea Codreanu care, potrivit propriei mărturisiri, venea de la Cracovia, a stat două zile în capitala Bucovinei, unde a participat la manifestații de stradă. Aici i-a venit ideea unui plan general de ridicare a studențimii pentru obținerea unor revendicări naționaliste și exclusiviste, pe care l-a prezentat într-o întrunire de la un cămin universitar. El a remarcat că între revendicările cernăuțenilor, afară de *numerus clausus*, se regăseau unele particularități locale, generate de statutul istoric al provinciei³⁶.

Agitațiile din Universitatea Cernăuți au continuat și la începutul anului 1923. Și Codreanu amintea într-un interogatoriu din octombrie 1923 că a participat la mai multe adunări studențești în Cernăuți și era mulțumit că organizațiile naționaliste s-au bucurat de succes în capitala Bucovinei³⁷. Senatul Universității din capitala Bucovinei a decis, în ședința din 7 martie 1923, întreruperea cursurilor și a examenelor la toate facultățile până la soluționarea revendicărilor studențești³⁸. Cursurile au fost reluate doar după ce studenții au căzut de acord ca manifestațiile lor să se reducă la „grevă pasivă”³⁹. Comitetul Central al studenților români de la Universitatea din Cernăuți s-a reunit la începutul lunii februarie 1923 pentru a-și reasigura sprijinul față de mișcarea studențească din România. Ei au înaintat un protest scris împotriva arestării studenților creștini de către autorități și au înfierat

³⁴ *Ibidem*, p. 130–137.

³⁵ *Antisemitismul universitar din România*, doc. 56, p. 217.

³⁶ Corneliu Zelea Codreanu, *op. cit.*, p. 86–87; *Din luptele tineretului român. 1919–1939 (culegere de texte)*, Ediție de Dragoș Zamfirescu, București, Editura Fundației „Buna Vestire”, 1993, p. 32–33.

³⁷ Ioan Scurtu, Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dragoș Zamfirescu, Ion Bucur (coord.), *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție, 1919–1927* (în continuare se va cita *Totalitarismul de dreapta în România*), București, Institutul pentru Studiul Totalitarismului, 1996, doc. 18, p. 251; Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier (1919–1941). Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 73.

³⁸ Stelian Neagoe, *Triumful rațiunii împotriva violenței. Viața universitară ieșeană interbelică*, Iași, Editura Junimea, 1977, p. 212; Carol Iancu, *Evreii din România, 1919–1938. De la emancipare la marginalizare*, București, Editura Hasefer, 2000, p. 181.

³⁹ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 223.

gestul colegilor lor evrei, care „dintr-o chestiune pur intrauniversitară au provocat o mișcare în afară de universitate”⁴⁰.

Primele manifestații studențești coordonate de simpatizantii Ligii Apărării Național Creștine au avut loc în iunie 1923, în toate centrele universitare. Începute la Iași, ele nu au ocolit nici capitala Bucovinei⁴¹. Alte incidente violente cu caracter antisemit s-au declanșat la Universitatea din Cernăuți, în decembrie 1923, la un an de la manifestațiile studențești care au format „Generația de la 22”. Un raport al Serviciului Special de Siguranță din Cernăuți, din 1923, menționa acțiunile întreprinse de studenții bucovineni în satele din apropierea capitalei Bucovinei, incitând populația la revoltă împotriva comunității evreiești⁴². De partea studenților români s-a manifestat și Societatea studenților germani „Alemania”, ai cărei membri au participat la derapajele antisemite⁴³. Studenții au editat și o gazetă, „Deșteaptă-te, române!”, apărută la Cernăuți, începând din februarie 1923, sub redacția lui Gheorghe Băițan. Au semnat articole atât studenți, cât și profesori. Încă de la primul număr, gazeta a avut probleme cu cenzura. Multe materiale aveau o puternică influență antievreiască. Din noiembrie 1923, gazeta a fost condusă de dr. T. Cătălin și Octav Dănilău, devenind o gazetă cuzistă, completându-și frontispiciul cu zvastica și textul „organ L.A.N.C.”. Din luna următoare, sediul gazetei s-a mutat la Câmpulung Moldovenesc⁴⁴.

Organizațiile studențești au avut și alte revendicări. În zilele de 29 și 30 martie 1924, Cercul Studențesc din Cernăuți, condus de studentul Ștefan Pavelescu, a organizat o mare adunare, având pe ordinea de zi problema Basarabiei, în condițiile negocierilor româno-sovietice de la Viena, dar și probleme specific studențești, cum ar fi reducerile de taxe pe C.F.R. Adunarea, patronată de rectorul Universității, Valerian Seșan, s-a pronunțat pentru eliberarea studenților închiși în penitenciarul Văcărești. Manifestația a continuat în Piața Teatrului Național și a doua zi, fără incidente, dar numai după ce autoritățile s-au asigurat că nu vor mai fi scandări în favoarea văcăreștenilor⁴⁵. Și unii profesori s-au solidarizat cu studenții, cum ar fi cazul lui Traian Brăileanu, care a cerut autorităților eliberarea studenților arestați⁴⁶. Cu ocazia vizitei regelui Ferdinand în Cernăuți, în

⁴⁰ *Antisemitismul universitar din România*, doc. 64, p. 226.

⁴¹ Dragoș Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 147.

⁴² Victoria-Camelia Cotos, *op. cit.*, p. 75.

⁴³ David Schaari, *Comunitatea evreilor din Cernăuți în perioada administrației românești între cele două războaie mondiale*, în „*Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae*” (coord. Silviu Sanie, Dumitru Vitcu), vol. IV, București, Editura Hasefer, 1999, p. 144.

⁴⁴ Ion N. Oprea, *Bucovina în presa vremii*, vol. I, *Cernăuți (1811–2004)*, Iași, Edict Production, 2004, p. 67–69.

⁴⁵ *Totalitarismul de dreapta în România*, doc. 82, p. 410–413.

⁴⁶ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 266.

același an, au avut loc alte incidente. Studenții români au pretins să nu se permită participarea colegilor lor evrei la manifestările prilejuite de vizita regală⁴⁷.

La o altă adunare studențească, din 18 decembrie 1924, desfășurată în Sala „Astoria”, s-a luat hotărârea de a se înainta un memoriu Ministerului Justiției, în care se cerea „imediat și fără șovăire să se elibereze frații noștri de la închisoare”, fiind nominalizați Corneliu Zelea Codreanu, Ion Moța, Tudose Popescu, Radu Mironovici și Ilie Gârneață, aflați în arest la Galata-Iași⁴⁸. Procesul în care a fost implicat Corneliu Zelea Codreanu după asasinarea lui Constantin Manciu a trezit simpatii și printre studenții de la Cernăuți. Mulți studenți, atât români cât și germani, s-au solidarizat cu Codreanu și au luat hotărârea de aderare la L.A.N.C.⁴⁹. Prima victimă din rândul studenților bucovineni a fost Tudose Popescu, ucis într-o altercație cu forțele de ordine, în 1925⁵⁰. În timpul congresului delegațiilor studențești din țară, din 9–10 februarie, de la București, Tudose Popescu a fost comemorat ca martir al luptei naționale a studenților români⁵¹.

Ziua de 10 decembrie a devenit, deopotrivă, o sărbătoare a studențimii naționaliste din întreaga țară, cât și ocazia unor manifestații revendicative sau de protest împotriva autorităților. Centrul Studențesc din Cernăuți a organizat o manifestare pașnică, de simpatie, cu ocazia nunții lui Corneliu Zelea Codreanu⁵². Atmosfera în care un student violent, implicat în scandaluri și crime, a devenit omul providențial și salvatorul cauzei naționale, completează tabloul pentru a înțelege fenomenul legionar care se năștea.

La 19 ianuarie 1925 a avut loc un nou protest al studenților de la Universitatea din Cernăuți, care au refuzat să intre la cursuri⁵³. Trei zile mai târziu, s-au întrunit membrii Centrului Studențesc din Bucovina pentru a lua în discuție situația studenților exmatriculați de la Iași și a găsi soluțiile de solidarizare cu aceștia⁵⁴. Cu devisa „Cartea și carabina”, consacrată la un congres studențesc⁵⁵, nu e de mirare că tinerii din universitățile românești au înțeles să aibă o poziție militantă în mișcarea naționalistă românească. O notă către Casa Regală explică tactica studenților de a atrage camarazi. Grupuri de doi-trei studenți, considerați „în majoritate aderenții Gărzii de Fier”, se postau în fața facultăților și ajutau candidații la completarea actelor de înscriere la studii. În același timp, „îl înconjoară și încep

⁴⁷ David Schaari, *op. cit.*, p. 144.

⁴⁸ *Totalitarismul de dreapta în România*, doc. 109, p. 494–495.

⁴⁹ S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, *Direcția Generală de Poliție*, d. 16/1923, f. 63.

⁵⁰ Într-o lucrare partizană și plină de inexactități istorice, se afirmă că Tudose Popescu ar fi murit în detenție, în noiembrie 1924, după ce a declarat greva foamei. Vezi Lorenzo Baracchi Tua, *Garda de Fier*, București, Editura Mișcării Legionare, 1940, p. 122.

⁵¹ Dragoș Zamfirescu, *op. cit.*, doc. 15, p. 385.

⁵² S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, *Direcția Generală de Poliție*, d. 16/1923, f. 107.

⁵³ *Ibidem*, d. 11/1925, f. 6.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 9.

⁵⁵ Idem, Fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, d. 1/1932, f. 24.

să-i infiltreze în suflet ideea de a se înscrie în Garda de Fier”⁵⁶. O cale lesnicioasă de atragere a tinerilor români, dornici să urmeze o facultate, era problema limbii române. Cum în Universitatea din Cernăuți foarte mulți studenți vorbeau pe holuri în limba maternă, germană, idiș sau ucraineana, studenților români li se propunea apărarea limbii române, limba oficială a statului. Chestiunea putea degenera și se afla în atenția autorităților⁵⁷. Nu întâmplător la reuniunile politice ale evreilor din Cernăuți se discutau probleme referitoare la manifestațiile antievreiești și la modalitatea combaterii acestora⁵⁸.

Societățile studențești din Bucovina nu au fost de la început partizanele partidelor de extrema dreaptă, dar anii crizei, care au înrăutățit situația studențimii, au generat un val de simpatie pentru soluțiile radicale. Dezamăgiți de eșecul guvernărilor țărăniste, tot mai mulți tineri s-au apropiat de Liga Apărării Național-Creștine sau de Mișcarea Legionară. Pe parcursul anilor '20, societățile studențești au fost conduse de tineri apolitici. Ei s-au manifestat pe tărâmul luptei naționale, dar în afara cadrului partidelor politice. Schimbarea s-a petrecut odată cu modificarea statutului societăților și a structurilor de conducere a acestora. În 1930 a fost înființat Centrul Studențesc din Universitatea Cernăuți, prin unirea intereselor tuturor societăților studențești românești din Bucovina. Societățile academice românești din Bucovina erau conduse de un Centru Studențesc, a cărui președinție se schimba periodic. Centre studențești similare funcționau din 1930 și în celelalte Universități. Conducerea Centrului era asigurată de un Consiliu, alcătuit din delegații societăților componente, care avea în frunte un Comitet de conducere ales, având un rol consultativ⁵⁹. În general, societățile studențești, organizate după modelul austriac, nu au intrat în conflict și și-au putut conserva statutul. Singurul diferend notabil a fost pentru preluarea de către societățile românești a Teatrului German din Cernăuți. După 1930, influența studenților naționaliști în conducerea societăților culturale studențești a fost din ce în ce mai mare. Emergența Mișcării Legionare la începutul anilor '30 s-a resimțit și la Universitatea din Cernăuți.

Criza economică declanșată la începutul deceniului al patrulea a tensionat și mai mult atmosfera. Rapoartele menționau această stare, mai ales la Cernăuți, unde erau contestate taxele universitare⁶⁰. Dar convulsiile petrecute în universitate nu au depășit tiparul anterior. A rămas însă o stare tensionată, care putea exploda oricând. O decizie din ianuarie 1930 punea la dispoziția Rectoratului trupe din Garnizoana Cernăuți pentru menținerea ordinii⁶¹. Un incident major s-a declanșat în ianuarie 1933. Un articol detaliat, *Mișcarea anticomunistă a Legionarilor Gărzii de Fier de la Cernăuți*, prezenta manifestațiile legionarilor din oraș în 19 și 20 ianuarie, cu

⁵⁶ Idem, *Casa Regală. Documente Oficiale. Partea a III-a, Carol al II-lea*, d. 70/1932, f. 1.

⁵⁷ *Antisemitismul universitar în România*, doc. 179, p. 384.

⁵⁸ *Ibidem*, doc. 152, p. 348.

⁵⁹ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 348.

⁶⁰ S.A.N.I.C., *Fond Inspectoratul General al Jandarmeriei*, d. 9/1932, f. 13.

⁶¹ *Antisemitismul universitar în România*, doc. 216, p. 424.

prilejul unui proces celebru în epocă, în Bucovina, în care au fost anchetați o serie de comuniști locali. Manifestările s-au transformat în excese antievreiești, cu multe altercații și arestări, din ambele tabere, conform articolului. Au fost atacate sediile gazetelor socialiste „Vorwärtz” și „Morgenblatt”. A fost întreruptă o reprezentație la Teatrul Național, pe motiv că artiștii erau evrei⁶². La 27 martie 1933 au avut loc altercații între studenții evrei și români la Cernăuți, ocazie cu care au fost sparte geamurile Teatrului Evreiesc din localitate⁶³. După scandal au fost arestați și Dumitru Gâlcă și Ion Costache, studenți români. Colegii de la Universitatea din Cernăuți au înaintat o scrisoare regelui Carol al II-lea, cerând eliberarea celor doi pe motiv că nu au fost implicați în violențele de la 18 martie⁶⁴. Frecvența cu care se produceau violențele în mediul universitar cernăuțean, cu victime de ambele părți, dovedește că atmosfera continua să fie una extrem de tensionată.

Un moment delicat s-a consemnat la finalul anului universitar 1932/1933, când studenții creștini din Universitatea din Cernăuți au refuzat să intre la examenele de final. În luna mai a anului 1933, la Universitatea din Cernăuți s-au înregistrat o serie de violențe între studenții creștini și cei evrei. Studenții au respins apelurile repetate ale Rectoratului „de a se abține de la orice agitație” antisemită, motivând că „chestiunile pentru care ei se agită sunt pur naționaliste și ele se desfășoară în afară de forul Universității”⁶⁵. Scandalul dintre studenți a început la 12 mai, când un grup de tineri creștini i-a atacat pe evrei, pe motiv că vorbeau idiș în incinta Universității. Refuzul evreilor de a se supune a provocat incidentele⁶⁶. Vasile Posteuca a fost liderul scandalului, agresând un coleg evreu, pe motiv că refuza să vorbească românește⁶⁷. Cearta s-a mutat în stradă. La tulburările din 12 mai au participat peste 80 de studenți din ambele tabere. O zi mai târziu, evreii au devastat sediile societăților studenților români, fiind nevoie de intervenția Poliției și Jandarmeriei⁶⁸. La 14 mai, Rectoratul Universității Cernăuți a luat măsura de a înființa o comisie de disciplină pentru a judeca 25 de studenți evrei care au luat parte la evenimente⁶⁹. Dar soluția nu i-a mulțumit pe colegii lor români. La 27 mai studențimea română din Cernăuți a manifestat pe străzile orașului, protestând împotriva deciziilor Senatului universitar⁷⁰. Societățile

⁶² „Apărarea națională”, 27 ianuarie 1933, p. 2, 4.

⁶³ Daniel Hrenciuc, *Continuare și schimbare: integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. II (1928–1940), Suceava, Editura Mușatinii, 2007, p. 98.

⁶⁴ *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. III, 5 ianuarie 1931 – 7 iunie 1934 (coord. Ioan Scurtu, Dana Beldiman, Natalia Tampa, Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă), București, Institutul pentru Studiul Totalitarismului, 2002, doc. 76, p. 183–184.

⁶⁵ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 39/1933, f. 38.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 76.

⁶⁷ *Ibidem*, d. 9/1933, f. 10.

⁶⁸ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 39/1933, f. 75.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 74.

⁷⁰ Idem, Fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei*, d. 9/1933, f. 11.

studențești ale germanilor, polonezilor și ucrainenilor s-au solidarizat cu românii. 61 de studenți de la Facultatea de Drept și 29 de la Litere au boicotat examenele din sesiunea de vară, dar la Facultatea de Științe nu s-a retras niciun student⁷¹. În aceeași zi, Senatul Universității a aprobat ocuparea Universității și a anexelor acesteia de către 120 de jandarmi și agenți de poliție pentru stabilirea ordinii⁷². O zi mai târziu, Senatul a luat decizia de a întrerupe cursurile până la 1 iunie. Un grup de studenți a organizat un miting de protest față de această hotărâre și s-a solidarizat cu studenții arestați la Cluj și Iași, implicați în alte altercații antisemite⁷³. La 1 iunie, studenții creștini i-au împiedicat pe colegii lor evrei să participe la examenele programate în acea zi⁷⁴.

După incidentele cu evreii din luna mai 1933, studenții au cerut rectorului să-i pedepsească pe studenții evrei care au provocat tulburări, prin vocea președintelui Cercului, Mircea Ott. În urma unei ședințe a studenților din Căminul „Xenopol” s-a hotărât că, fără măsurile Rectoratului împotriva studenților evrei, nu vor participa la examene și vor împiedica și pe evrei să intre în universitate. A doua revendicare a studenților a fost micșorarea taxelor de examinare. Senatul Universitar s-a întrunit într-o ședință, dar a hotărât să nu cedeze în fața revendicărilor studențimii. O singură concesie a fost făcută, afișându-se la intrarea în Universitate decizia ca „în tot cuprinsul Universității să nu se vorbească decât românește”. Senatul a mai luat hotărârea să ceară ajutorul Inspectoratului Regional de Poliție din Cernăuți pentru a asigura ordinea și liniștea în campus. Poziția de forță adoptată de conducerea Universității i-a intimidat pe studenții radicali, anul universitar încheindu-se fără alte tulburări, chiar dacă revendicările au fost reiterate printr-un alt memoriu⁷⁵.

Manifestările naționaliste s-au diversificat pe parcursul anului 1934. Majoritatea studenților naționaliști au părăsit gruparea cuzistă, pentru a se regăsi în tabăra legionară. Întrucât Garda de Fier era scoasă în afara legii, iar liderii ei erau anchetați în procesul „nicadorilor”, mediile studențești au preluat stindardul luptei, menținând atentă opinia publică la ideile lui Corneliu Zelea Codreanu. Atitudinea autorităților, destul de ambiguă, a justificat violențele în loc să le condamne. Acest fapt a încurajat grupările naționaliste și pe cele studențești. Studenții de la Cernăuți au organizat, pe parcursul anului 1934, mai multe manifestări de protest împotriva arestării colegilor lor din București⁷⁶. Olinici, șeful Cercului Studenților din

⁷¹ Idem, Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 7/1933, f. 62.

⁷² *Ibidem*, d. 39/1933, f. 171.

⁷³ *Ibidem*, f. 179.

⁷⁴ I. Scurtu (coord.), *Minoritățile naționale din România. 1931-1938. Documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 1999, doc. 21, p. 182. Despre agitațiile din mai 1933, în urma cărora Universitatea a fost închisă temporar, vorbește și istoricul Daniel Hrenciu în volumul *Continuitate și schimbare*, vol. II, p. 99.

⁷⁵ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 7/1933, f. 22-24; Dragoș Zamfirescu, *op. cit.*, p. 179.

⁷⁶ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 40/1936, f. 134.

Cernăuți, a hotărât redactarea unui memoriu de protest contra arestărilor studenților legionari, adresat Ministerului de Interne⁷⁷. Liderul studenților teologi de la Cernăuți, Gh. Furdui, a ținut, în martie 1934, o cuvântare despre rolul macedonenilor în mișcarea naționalistă românească. Cu acest prilej a fost expediată o telegramă de solidarizare cu Corneliu Zelea Codreanu⁷⁸. Studenții cernăuțeni au organizat o manifestație de protest față de arestarea colegilor lor din București, la 5 iulie 1934⁷⁹. Aceste atitudini erau uneori sancționate de conducerea Universității. În luna mai 1934, Gavril Hojbotă, împreună cu un grup de studenți, a fost trimis în fața comisiei de disciplină, pentru că a organizat întruniri cu caracter politic în căminele studențești⁸⁰. Mariana Hausleitner a identificat doar 96 de studenți legionari, participanți la adunările Centrului studențesc Cernăuți, dar aceștia, foarte activi și influenți, au știut să își impună voința⁸¹. Un incident inedit a avut loc în august 1934, când la o serată organizată de societățile „Bucovina” și „Moldova” din Cernăuți, studentul A. Popovici a provocat scandal. Fiind în stare de ebrietate, el a spart geamurile de la restaurantul lui Adolf Sandberg, fiind bătut de evrei. Aceste incidente, deși mărunte și care se încadrează mai degrabă în mica infrafracționalitate, au cauze mult mai serioase și trădează atmosfera generală de la Cernăuți⁸². Din nou, între 4 și 7 decembrie 1934, studenții de la Facultatea de Teologie din Cernăuți s-au aflat în grevă⁸³. Protestul declanșat de studenții din Universitatea Cernăuți, la 10 decembrie 1934, s-a datorat nerezolvării dezideratelor tinerilor din universitate⁸⁴. Deși printre participanți s-a aflat și Nae Ionescu, mișcările studențești prilejuite de aniversarea din 10 decembrie au fost liniștite⁸⁵.

Conflicte între studenți au existat și datorită unor simpatii politice divergente. Un incident tipic s-a consumat în 26 iunie 1934, când Mihai Achihăi a fost atacat în stradă de studenții legionari Olinici, Trebici, Lauric și Hotinceanu, pentru că acesta ar fi lăudat pe Ion Nistor și politica liberală de susținere a studenților săraci⁸⁶. În timpul congresului studenților teologi din Cernăuți, din 4–7 decembrie 1934, studentul Pașcovici a declarat că „populația din Bucovina moare de foame din cauza politicianismului și cere desființarea partidelor politice”⁸⁷. Studentul cuzist Dumitru Gâlcă a provocat un scandal, la 24 ianuarie 1934, când a încercat să

⁷⁷ *Ibidem*, d. 117/1933, f. 76.

⁷⁸ *Ibidem*, d. 40/1936, f. 141.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 134.

⁸⁰ „Curentul”, 11 mai 1934, p. 8.

⁸¹ Mariana Hausleitner, *Evreii și antisemitismul în Bucovina între 1918 și 1944*, în „*Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae*” (coord. Silviu Sanie, Dumitru Vitcu), VIII, București, Editura Hasefer, 2003, p. 201.

⁸² „Curentul”, 24 august 1934, p. 4.

⁸³ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 40/1936, f. 193.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 79.

⁸⁵ A.S.R.C., Fond *Chestura de Poliție Cernăuți*, nr. 38, d. 360, f. 12.

⁸⁶ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 117/1933, f. 76.

⁸⁷ *Ibidem*, d. 40/1936, f. 193, 205.

întrerupă desfășurarea unei piese de teatru, pe motiv că în distribuție erau și actori evrei⁸⁸. Încăierări între studenții cernăuțeni și autorități s-au înregistrat pe parcursul întregii luni februarie 1935⁸⁹. Ziarul „Student naționalist”, care circula în mediul universitar, în numărul din aprilie 1935, anunța „Săptămâna solidarității naționale”, sub sintagma „Nici un ac de la jidani!”, cerând tuturor ca între 14 și 25 aprilie să se boicoteze firmele comerciale evreiești⁹⁰. Totuși, scandalurile dintre studenții care simpatizau Liga cuzistă și adepții lui Codreanu au fost rare. Mișcarea studențească s-a dovedit destul de unită, în ciuda divergențelor dintre politicienii în care și-au pus speranța. Studenții cuziști au cerut lui A.C. Cuza să se înscrie ca apărător al legionarilor dați în judecată pentru asasinarea premierului Duca⁹¹.

În decembrie 1934, liderul studenților legionari, D. Străchinaru a ajuns la conducerea Societății „Arboroasa”⁹². Dar mandatul lui a fost invalidat. În aceste condiții, Cercul studențesc din Cernăuți și-a ales următorul comitet: V. Teodorovici, președinte; Olimt Valerian, vicepreședinte; G. Motoc, secretar general; Corina Vlad, secretar de ședință; Ion Rusciur, casier; Aristia Brădățanu, bibliotecar; T. Robceanu de la Câmpulung, bibliotecar popular; Iosif Mariniuc și Pan Latiș, controlori⁹³. În ianuarie 1935, studenții legionari au făcut presiuni asupra Comitetului studențesc din Cernăuți să-și realegă membrii din rândul simpatizanților politici. La 16 ianuarie 1935, s-au anunțat noi alegeri pentru conducerea Comitetului studențesc, cel vechi demisionând sub presiunea studenților legionari⁹⁴. Studenții cernăuțeni l-au informat pe Traian Cotigă de faptul că atmosfera la Cernăuți era foarte agitată și că la 21 ianuarie 1935 se va întruni Adunarea studenților cernăuțeni, care va dezbate intrarea în grevă de avertisment de trei zile pentru solidarizarea cu studenții din celelalte centre⁹⁵. În aceste condiții, studenții cernăuțeni s-au solidarizat cu colegii greviști de la facultățile de Drept din București, Iași și Cluj⁹⁶. Greva s-a declanșat pe 21 ianuarie și a durat trei zile. Revendicările studenților cernăuțeni au fost introduse într-un program. Acestea au fost: 1) Desființarea taxelor de examen; 2) Desființarea timbrului universitar; 3) Desființarea taxelor de construcție; 4) Desființarea reînscrierilor pentru

⁸⁸ *Ibidem*, d. 1/1934, f. 52.

⁸⁹ Cristian Sandache, *Îngerii căzuți. O istorie a extremei drepte din România*, București, Editura Corint, 2010, p. 197.

⁹⁰ Wilhelm Filderman, *Un avocat al etniei sale. Un avocat al cauzei naționale a României. Articole, discursuri, memorii, 1921–1948*, vol. I, Ediție de Teodor Wexler și Michaela Popov, București, Fundația „Filderman”, f. a., p. 166.

⁹¹ S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție, d. 69/1934, f. 22.

⁹² *Ibidem*, d. 2/1934, f. 423.

⁹³ *Ibidem*, d. 40/1936, f. 177.

⁹⁴ *Ibidem*, d. 39/1935, f. 36.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 118.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 104. Un alt document menționa că studenții cernăuțeni, sub conducerea lui Irenciuc, președintele interimar al Centrului Studențesc Cernăuți, au organizat în perioada 22–24 ianuarie 1935 o grevă demonstrativă, în semn de solidaritate cu greva studenților din celelalte trei centre universitare din țară. Cf. *Ibidem*, d. 232/1935, vol. II, f. 44.

absolvenții care nu și-au completat examenele regulamentare; 5) Reducerea și unificarea taxelor de frecvență; 6) Reducerea și unificarea taxelor de diplomă, inclusiv cele de la Seminarul pedagogic⁹⁷. Dar dese schimbări de conducere a Cercului au dus la impunerea punctului de vedere al radicalilor naționaliști.

În urma grevei studenților în Drept de la Cernăuți, s-au întrunit societățile studențești pentru alegerea unui nou comitet. Acesta era dominat de studenții naționaliști, avându-l președinte pe Dumitru Străchinaru, cunoscut adept al Mișcării Legionare. Vicepreședinte a fost numit Vasile Posteuca, iar comitetul era format din Partenie Petrencu – secretar, Pamfil Urzică – al doilea secretar, Ion Tomescu – casier, Adrian Colomeschi – arhivar, Ion Reziș – casier. Întregul comitet era format din simpatizanți sau chiar membri activi ai Legiunii⁹⁸. Unul dintre cei mai aprigi președinți ai Centrului, Dumitru Străchinariu, a fost un lider radical al studenților naționaliști de la Cernăuți, simpatizant al Mișcării Legionare. La moartea sa prematură, un panegiric amintea de rolul acestuia: „Și atunci îl văd pe Străchinaru într-un triplu-i rol: student, președinte al Centrului și președinte de *arcași* (s. a.). Spiritul nou ne cucerește. Universitatea, încadrată în noul spirit, prin noul rector, dl. profesor și ministru dr. Ion Nistor, construiește și organizează cu înfrigurare. Studențimea, condusă de colegul Dumitru Străchinariu, desfășoară o activitate unică în felul ei. În felul acesta surplusul de energie se cheltuiește cuminte. Pe lângă carte, studentul are ocupație pe terenul național și nu mai are timp de pierdut. Activitatea continuă. Și cu așa înfrigurare încât, de unde până mai înainte mai erau ocazii și pentru fricțiuni, în ultimii doi ani nu se semnalează nimic, nici incident, nici grevă, nici hărțuiri”⁹⁹. Nicolae Popescu, membru al comisiei de revizie a Comitetului Centrului Studențesc Cernăuți, era tot un simpatizant legionar¹⁰⁰. Iar în anii '30, e de părere un cercetător al fenomenului, a fi „student creștin era totuna cu a fi legionar”¹⁰¹. De altfel, cercurile studențești s-au opus unei inițiative a lui Pamfil Șeicaru, prin cotidianul „Curentul”, de atragere a intelectualilor spre cauza națională. Ei au considerat că gestul lui Șeicaru era merit să-i mărească tirajul și că un alt curent de dreapta „era tendențios”¹⁰².

Un alt colaborator, Leon Țopa, student și apoi asistent la Universitatea din Cernăuți, spunea la 1935 că „are toată simpatia pentru organizația Gărzii de Fier și că toată studențimea trebuie să sprijine Liga și Garda”¹⁰³. De asemenea, în ianuarie 1936, Filon Lauric a câștigat alegerile pentru conducerea Centrului Studențesc din

⁹⁷ *Ibidem*, d. 40/1936, f. 41.

⁹⁸ „Întreg comitetul este de nuanță gardistă”, se menționa într-o notă a poliției cernăuțene. Cf. *Ibidem*, d. 39/1935, f. 126.

⁹⁹ Aud Dan Jumară, *op. cit.*, p. 149–150.

¹⁰⁰ S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție, d. 39/1935, f. 128.

¹⁰¹ Sorin Lavric, *Noica și Mișcarea Legionară*, București, Editura Humanitas, 2007, p. 54.

¹⁰² Ioan Opriș, *Procesul ziaristilor „naționaliști” (22 mai – iunie 1945)*, București, Editura Albatros, 1999, p. 58.

¹⁰³ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 377.

Cernăuți¹⁰⁴. Studenții legionari au folosit în multe ocazii situația lor precară – lipsa căminelor, taxele mari, bursele puține, corupția unor profesori și chiar în minister – pentru a face propagandă în favoarea Legiunii. Așa s-a întâmplat și la sfârșitul sesiunii din iarna lui 1936, când Filon Lauric a agitat studențimea cu acest scop¹⁰⁵. Adunarea studenților de la Facultatea de Drept din Cernăuți, de la data de 5 martie 1936, a beneficiat de prezența tânărului universitar Filon Lauric, care s-a declarat împotriva legii avocaților¹⁰⁶. În martie 1936 s-au petrecut noi incidente între studenții creștini și cei evrei. Aceștia din urmă au fost împiedicați să intre la cursuri, iar câțiva au fost bătuți în Piața Universității, la 9 martie¹⁰⁷.

Activitățile studențimii naționaliste de la Cernăuți au fost din cele mai diverse. La 22 februarie 1935, la Liga Sportivă din Cernăuți, fostul președinte al Centrului Studențesc, Galatiuc, a susținut o conferință pe tema *Idealuri și generații*. Caracterul antisemit al comunicării dovedea că Liga sportivă fusese inflamată de legionarism¹⁰⁸. Autoritățile se plâneau și în luna mai 1936 de faptul că sub masca Ligii sportive se face propagandă legionară¹⁰⁹. La 2 aprilie 1935, Comitetul studențesc Cernăuți s-a întrunit pentru a-i pregăti lui Ion Moța o primire festivă și un banchet¹¹⁰. Ion Moța a fost un simbol al luptei studențești naționaliste. În ședința Comitetului Societății „Junimea”, din data de 9 mai 1935, Leon Țopa a ordonat studenților naționaliști să intoneze cântece din repertoriul legionar și a declarat că are toată simpatia pentru Legiune¹¹¹. De altfel, Leon Țopa s-a căsătorit cu unica fiică a lui Traian Brăileanu, devenind asistentul acestuia la Catedra de Sociologie de la Cernăuți¹¹². Și poetul Radu Gyr a vizitat organizațiile studențești din Cernăuți. Împreună cu Cezar Petrescu, el a conferențiat în primăvara anului 1936 la Teatrul Național, la invitația Centrului Studențesc, în cadrul unui festival studențesc¹¹³.

Una dintre societățile studențești cele mai influențate de legionarism a fost „Dacia”. Membrii societății au încercat la începutul anului 1936 să se infiltreze și în conducerea Arcășiilor. Când acestea și-au organizat alegeri, au existat foarte multe incidente la Câmpulung, Storojineț și Cernăuți. În martie 1936, „Dacia” a încercat să convoace la Cernăuți un congres al asociațiilor arcășești din Bucovina pentru a organiza noi alegeri¹¹⁴. Uniunea studenților din Cernăuți a luat decizia, cu

¹⁰⁴ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 4/1936, f. 4.

¹⁰⁵ *Ibidem*, d. 406/1936, f. 103.

¹⁰⁶ *Ibidem*, d. 39/1935, f. 311.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 313–314.

¹⁰⁸ *Ibidem*, d. 232/1935, f. 263;

¹⁰⁹ *Ibidem*, d. 406/1936, f. 244.

¹¹⁰ *Ibidem*, d. 232/1935, vol. II, f. 28.

¹¹¹ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 377.

¹¹² Lucian Năstase, *Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viața privată a universitarilor „literari” (1864–1948)*, Cluj Napoca, Editura Limes, 2010, p. 330.

¹¹³ „Gazeta Bucovinenilor”, 10 aprilie 1936, p. 3.

¹¹⁴ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 406/1936, f. 135–136.

excepția Societății „Junimea”, să boicoteze festivitățile ocazionate de Ziua Restaurației, ca formă de protest împotriva autorităților care îi țineau închiși pe studenții participanți la Târgu-Mureș. Zilele în care s-a dezbătut procesul celor arestați au fost declarate zile de doliu¹¹⁵. Președintele Societății „Dacia”, Valerian Hlușcu, și-a declarat în 1936 simpatia față de cauza legionară și a strâns fonduri, prin societate, pentru construcția clădirii Casa Verde din București. De asemenea, el a participat alături de ceilalți dacieni la comemorarea lui Ion Moța și Vasile Marin, când cortegiul funerar a trecut pe la Cernăuți¹¹⁶.

Studenții naționaliști au negociat cu Antoni Paprocki de la Legația poloneză o excursie a studenților români în Polonia, pe timpul vacanței¹¹⁷. Studentul bucovinean Ștefan Strătescu a participat alături de colegii săi de la celelalte universități din țară la Expoziția internațională de la Paris, în august 1937, intrând în legătură cu colegi din Franța sau Germania interesați de Mișcarea Legionară¹¹⁸. O inițiativă tipică a fost înființarea unei cantine studențești legionare. Studenții au închiriat o parcelă agricolă pe care au cultivat zarzavaturi, legume și cartofi, din vânzarea cărora reușeau să își achite masa către cantina Universității¹¹⁹. Studenții au găsit și alte forme de manifestare. 150 de studenți cernăuțeni au participat la o slujbă în Catedrala Mitropolitană din capitala Bucovinei, rugându-se pentru eliberarea celor arestați la congresul de la Târgu-Mureș¹²⁰.

Studenții legionari s-au solidarizat și cu principele Nicolae, fratele regelui, aflat în centrul unui scandal matrimonial. Astfel, Mihai Popovici, președintele Centrului Studențesc Cernăuți, a semnat un manifest de solidaritate față de principele care donase Legiunii un teren pe Rarău¹²¹. Aici a fost construită o cabană pentru recuperarea din convalescență a legionarilor care au suferit de pe urma detenției¹²². Lucrările, dirijate de Corneliu Zelea Codreanu și de Radu Mironovici, au început în vara anului 1935, cu ajutorul echipelor de studenți de la universitățile din București și Cernăuți¹²³. Pe timpul verii, studenții erau tentați să petreacă timpul în sânul familiei tradiționale, ceea ce însemna un mediu reticent la ideile

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 374.

¹¹⁶ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 378–379.

¹¹⁷ S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție, d. 39/1935, f. 191; Radu-Florian Bruja, *Despre polonezi, Polonia și... Mișcarea Legionară. O cronică a raporturilor româno-polone*, în vol. *Polonia și România – legături istorice și culturale – trecut și prezent*, Suceava, 2011, p. 158–165.

¹¹⁸ Dr. Șerban Milcoveanu, *op. cit.*, p. 80.

¹¹⁹ Mardarie Popinciuc, *Pentru Sfânta Cruce pentru Țară*, Buenos Aires, f. ed., 1985, p. 68.

¹²⁰ S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție, d. 39/1935, f. 350.

¹²¹ *Ibidem*, d. 254/1937, f. 14.

¹²² Faust Brădescu, *Scurtă analiză spectrală a Mișcării Legionare*, București, Editura Majadahonda, 1996, p. 45.

¹²³ S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Direcția generală a Poliției, d. 232/1935, vol. I, f. 92.

novatoare propuse de Legiune¹²⁴. Tabăra urmărea atragerea tineretului pentru ideile legionare. O altă tabără în care au lucrat studenții cernăuțeni a fost cărămidăria de la Storojineț, deschisă tot în 1935, pe un teren pus la dispoziția Legiunii de Neagoe Flondor¹²⁵, șeful organizației legionare din județul Storojineț, aparținând unei vechi familii nobiliare bucovinene, fiind condusă de Filon Lauric, devenit asistent la Facultatea de Teologie din capitala Bucovinei¹²⁶.

Studenții democrați din Universitatea Cernăuți au încercat în vara anului 1936 să contracareze acțiunea colegilor lor legionari, prin înființarea unor tabere de muncă în apropierea șantierelor legionare. Acțiuni similare au întreprins și cuziștii. Legionarii au împiedicat întrunirile studenților și au hotărât să preîntâmpine orice inițiativă în acest sens. Interesantă a fost și poziția autorităților care au favorizat pe activiștii Legiunii. Pentru a evita incidentele, agenții poliției i-au oprit pe studenții nelegionari să-și materializeze intențiile¹²⁷. Asperitățile dintre formațiunile politice conduse de A. C. Cuza și Corneliu Zelea Codreanu s-au resimțit în cele din urmă și în mediul universitar cernăuțean.

În 1936, studenții au fost implicați în noi altercații. Între cuziștii conduși de Costache și legionarii lui Galatiuc au existat confruntări pe străzile Cernăuțului¹²⁸. Studenții cuziști V. Parascan, D. Gâlcă și Nica Mircea au fost răniți într-o altercație ulterioară¹²⁹. Studenții naționaliști au atacat și participanții la adunările politice ale partidelor de stânga. La 1 mai 1936, congresul P.S.D. de la Cernăuți a fost împiedicat să își desfășoare programul de către 250 de studenți care au ocupat sala¹³⁰. Câteva zile mai târziu, solidarizându-se cu studenții de la București, tinerii din Universitatea Cernăuți au făcut grevă¹³¹. Au existat și studenți care s-au opus acestei atitudini. Un student bucovinean a publicat în „Neamul românesc” o scrisoare adresată lui Nicolae Iorga, în care condamna atitudinea colegilor săi, înregistrați în grupările naționaliste militante, considerând că singura modalitate de a sluji țara era prin absolvirea examenelor, prin studiu și comportament decent și lupta prin mijloacele legale pe care i le conferă pregătirea sa¹³². Studenții cernăuțeni au făcut grevă cu ocazia festivalului studențesc de la Teatrul Național din Cernăuți, din 10 decembrie 1936¹³³. La 11 decembrie, Adunarea generală a

¹²⁴ Mirel Bănică, *Biserica Ortodoxă Română, stat și societate în anii '30*, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 184.

¹²⁵ Neagoe Flondor, avocat, a absolvit Universitatea din Cernăuți; a aderat la Mișcarea Legionară din 1930; în 1934 a fost arestat și încarcerat la Jilava, împreună cu fruntașii legionari în procesul implicării Gărzii de Fier în asasinarea premierului I. G. Duca. Cf. *Intelectualii în Mișcarea Legionară*, p. 117.

¹²⁶ Mardarie Popinciuc, *op. cit.*, p. 143.

¹²⁷ S.J.A.N.S., Fond *Prefectura județului Rădăuți*, d. 8/1936, f. 9.

¹²⁸ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 2/1934, f. 379.

¹²⁹ *Ibidem*, d. 232/1935, vol. I, f. 162.

¹³⁰ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 39/1935, f. 343.

¹³¹ *Ibidem*, f. 347.

¹³² Dragoș Zamfirescu, *op. cit.*, doc. 20, p. 390–392.

¹³³ S.A.N.I.C., Fond *Ministerul de Interne, Direcția Generală de Poliție*, d. 40/1936, f. 66.

studenților a hotărât continuarea grevei până la obținerea revendicărilor: desființarea taxelor de examen și scutirea studenților săraci de taxe de frecvență¹³⁴. Alte revendicări ale studenților din Cernăuți erau reducerea și desființarea taxelor de diplomă, inclusiv a celor pentru Seminarul Pedagogic¹³⁵.

Un alt moment din istoria mișcării naționaliste studențești de la Cernăuți a fost legat de funeraliile lui Ion Moța și Vasile Marin. Cortegiul mortuar cu trupurile legionarilor căzuți în Războiul Civil din Spania au fost primite de o delegație a studenților din Cernăuți, în frunte cu asistentul universitar Filon Lauric, șeful județului, în gara orașului. Ceremoniile oficiate la Catedrala Ortodoxă din Cernăuți au oferit studențimii naționaliste, conduse de profesorii din Universitate, șansa să-și arate forța. Evenimentul l-a determinat pe studentul țărănist Parascan să scrie un articol defăimător la adresa celor doi legionari căzuți în războiul civil spaniol. Colegii legionari Bujorel Hoinic, Mircea Hoinic, Cezar Scarlat, Spiridon Jitaru, Liviu Vișan, Ghiță Zelinschi, Ion Nemțanu și Mardarie Popinciuc l-au acuzat pe Parascan că a semnat un articol în care îi eticheta pe Ion Moța și Vasile Marin drept aventurieri și l-au bătut într-o cameră de cămin, cu o funie¹³⁶. Grupul celor zece studenți care l-au maltrat pe Parascan în căminul studențesc din localitate a fost arestat și judecat la Tribunalul din capitala Bucovinei. Procesul celor zece studenți agresori din martie 1937 s-a desfășurat într-o atmosferă tensionată, inculpații beneficiind de simpatia opiniei publice. Alături de cei nominalizați, pe banca acuzaților s-au mai găsit Victor Toma, Valerian Mateescu și Mircea Orendovici. Procesul s-a încheiat cu condamnarea la trei, respectiv un an de închisoare pentru cinci dintre acuzați. Era pentru prima dată când studenții legionari sufereau de pe urma schimbării atitudinii autorităților și a regelui față de Legiune¹³⁷. Studenții de la Cernăuți s-au manifestat violent față de autorități cu acest prilej, lucru ce a tensionat și mai mult atmosfera, presa centrală mediatizând evenimentul¹³⁸. Studenții legionari s-au întrunit la căminul de pe Strada „A. D. Xenopol” și au organizat un miting în favoarea celor cercetați de Parchet¹³⁹. În apărarea studenților a sărit, cum era și firesc, Traian Brăileanu. El a făcut o lungă depoziție, în care a spus că, deoarece majoritatea profesorilor universitari sunt membri de partid, și studenții sunt atrași spre viața politică. El a justificat, însă, gestul studenților, în care vedea un mod de luptă pentru afirmarea românismului în provincia multietnică. A menționat și prezența ideilor comuniste în Universitate, pentru care considera că era de datoria studenților să se implice în combaterea acestui flagel. El

¹³⁴ *Ibidem*, f. 79.

¹³⁵ *Ibidem*, f. 41.

¹³⁶ Mardarie Popinciuc, *op. cit.*, p. 172–175.

¹³⁷ Detalii despre proces și despre atmosfera din Cernăuți din timpul acestuia, ca și despre perioada detenției vezi în mărturiile lui Mardarie Popinciuc, unul dintre inculpați, lider al studențimii cernăuțene și membru în conducerea Societății „Junimea”. Cf. Mardarie Popinciuc, *op. cit.*, p. 192–202.

¹³⁸ Cristian Sandache, *Istorie și biografie*, p. 291.

¹³⁹ A.S.R.C., Fond *Chestura de Poliție Cernăuți*, nr. 38, d. 10 222, f. 4.

a concluzionat, declarând că societățile studențești din Bucovina au o tradiție în lupta națională și că tinerii nu pot sta deoparte¹⁴⁰. Abia în iulie s-a dat un al doilea verdict, prin care șase din cei zece legionari au fost achitați, avocații lor reușind să convingă instanța că fapta lor nu a fost una gravă¹⁴¹. Ulterior, în procesul mutat la Craiova au fost achitați și ceilalți patru¹⁴². Decanul baroului din Oltenia, dr. Sgoanță, împreună cu alți avocați legionari, i-au apărat pe legionarii cernăuțeni. A ieșit în evidență Vasile Postecă, care a făcut o amplă trecere în revistă a situației românimii din Bucovina, considerată de legionari ca aflată „în pericolul înstrăinării”, atingând principalele obiective ale Mișcării Legionare și prezentând situația din nordul țării ca fiind una care obligă pe români la o atitudine dură¹⁴³. Traian Brăileanu, însoțit de Radu Mironovici, a pledat în favoarea studenților și în procesul de la Craiova¹⁴⁴. Odată eliberați, a început activitatea de reorganizare a Cercului Studențesc Legionar din Cernăuți, Mardarie Popinciuc și Tarnavski ocupându-se de aprovizionarea celor aflați încă în detenție, prin intermediul lui Costache Zus și Nicu Antonovici, membri ai Frăției de Cruce de la Liceul „Aron Pumnul” din capitala Bucovinei¹⁴⁵.

Evenimentele violente din centrele universitare de la începutul anului 1937 au dus la o hotărâre fără precedent a Consiliului de Miniștri, care a dispus în aprilie 1937 dizolvarea societăților studențești afiliate la organizații politice. Fiecare student trebuia să semneze o declarație prin care se angaja să nu facă parte din nicio organizație studențească neautorizată și din nicio grupare politică¹⁴⁶. Poliția a închis cu forța Universitatea din Cernăuți și a evacuat căminele studențești, arestând peste 100 de studenți¹⁴⁷.

Anul 1938 a reprezentat ultimul an în care studenții naționaliști de la Cernăuți au mai putut, în condițiile instaurării regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, să se manifeste. Situația studențimii s-a înrăutățit după instaurarea regimului autoritar carlist, care pentru extrema dreaptă a reprezentat sfârșitul iluziilor. Agitațiile studențești au continuat, dar nu au mai avut forța manifestărilor anterioare, deoarece, în noile condiții, represiunea autorităților regimului s-a abătut în principal asupra Mișcării Legionare și a simpatizanților acesteia. Marea manifestare studențească de protest de la Universitatea din Cernăuți din toamna anului 1938 nu face subiectul acestui studiu.

În general, studențimea românească nu a aderat la ideea colaborării cu partidele politice interbelice. Studenții s-au manifestat mai curând în cadrul

¹⁴⁰ „Buna Vestire”, 21 aprilie 1937, p. 4.

¹⁴¹ *Ibidem*, 30 iulie 1937, p. 5.

¹⁴² *Ibidem*, 26 august 1937, p. 5.

¹⁴³ Mardarie Popinciuc descrie scena peste ani, din perspectiva legionarismului integral, dându-i efecte puternice naționaliste. Cf. Mardarie Popinciuc, *op. cit.*, p. 246.

¹⁴⁴ „Buna Vestire”, 24 noiembrie 1937, p. 3.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 254.

¹⁴⁶ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 382.

¹⁴⁷ A.S.R.C., Fond *Prefectura județului Cernăuți*, nr. 15, f. 8.

național și intelectual oferit de noua situație politică de după 1918. Cum statul român avea probleme în a-și defini propria identitate și legalitate, studenții și-au manifestat simpatia pentru cauza naționalismului. Mai ales într-un centru universitar cosmopolit, ca cel de la Cernăuți, studenții români s-au dovedit extrem de activi, uneori în colaborare cu colegii lor creștini, alții chiar în defavoarea acestora, dacă îi avem în vedere pe ucraineni.

Universitatea din Cernăuți avea propriile probleme în a se integra sistemului educațional românesc. Cu toate acestea, mai ales în primul deceniu interbelic, studențimea nu s-a înregimentat din punct de vedere politic. Abia anii '30 au reprezentat o creștere a atitudinilor naționalist-extremiste și a exclusivismului etnic, caracterizat prin forma populistă de prezentare a Mișcării Legionare. Foarte importantă a fost compoziția etnică a mediului universitar cernăuțean, unde evreii reprezentau o comunitate puternică. Multe dintre neliniștile studenților români se legau de prezența acestora în mediul intelectual din Bucovina. Credința lor că eliminarea evreilor din meseriile pe care le dominau ar aduce beneficii imediate românilor i-au făcut să îmbrățișeze antisemitismul fără rezerve. Apoi, pericolul comunist i-a făcut pe mulți studenți să perceapă naționalismul ca singura șansă de salvare. Influența politicului asupra organizațiilor studențești s-a dovedit a fi mare doar în contextul acesta. Congresele studențești au părăsit treptat revendicările specifice mediului universitar și au devenit teren pentru luptă entuziastă de partea cauzei naționaliste. Ideologia purificatoare de mare anvergură, propusă de extrema dreaptă românească, a atras tineretul intelectual, din ce în ce mai dezamăgit de realitățile românești. Șomajul intelectual și dificultățile economice au născut în rândul tineretului credința că doar o schimbare radicală ar putea să genereze prosperitatea economică și securitatea națională dorite. În acest complex de factori, studențimea bucovineană a aderat la ideea creării unei ordini sociale, complet diferite, care să o includă și care le promitea un viitor.

ÎNTRU IDEAL NAȚIONAL ȘI EXTREMISM POLITIC: SOCIETĂȚILE CULTURALE STUDENȚEȘTI DIN BUCOVINA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ*

RADU-FLORIAN BRUJA

Les sociétés culturelles étudiantes de la Bucovine dans l'entre-deux- guerres: entre l'idéal national et l'extrémisme politique

(Résumé)**

La situation spéciale de la province Bucovine après la réalisation de l'Union et surtout, pendant les processus d'unification administrative, économique et politique, créa le cadre dans lequel se manifesta la vie politique et sociale des Roumains bucoviniens. En général, les étudiants roumains n'adhèrent pas à l'idée de collaborer avec les partis politiques de l'entre deux guerres mondiales. Les étudiants se manifestèrent plutôt dans le cadre national et intellectuel offert par la nouvelle situation politique d'après 1918. Comme l'Etat roumain avait des problèmes dans la définition de son propre identité et légalité, les étudiants manifestèrent de la sympathie pour la cause du nationalisme. Surtout dans un centre universitaire cosmopolite, comme celui de Tchernovtsy, les étudiants roumains furent extrêmement actifs, parfois en collaboration avec leurs collègues chrétiens, autrefois même à leur défaveur, si on pense aux Ukrainiens. L'Université de Tchernovtsy se confrontait avec le problème de l'intégration dans le système éducationnel roumain. Malgré cela, surtout pendant la première décennie de l'entre deux guerres, les étudiants ne s'enrôlèrent pas du point de vue politique. A peine durant les années '30, on assista à une augmentation des attitudes nationalistes – extrémistes et de l'exclusivisme ethnique, caractérisé par la forme populiste de présentation du Mouvement Légionnaire. La composition ethnique du milieu universitaire de Tchernovtsy a été très importante: les Juifs y représentaient une communauté puissante. Plusieurs des inquiétudes des étudiants roumains étaient liées de leur présence dans le milieu intellectuel de la Bucovine. La croyance que l'élimination des Juifs des métiers que ceux-ci dominaient, apporteraient des bénéfices

---

* Comunicare susținută la Simpozionul științific internațional „Asociaționism și propășire națională în Bucovina în secolele XIX–XX. 150 de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, organizat de Institutul „Bucovina” în colaborare cu Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava și Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Rădăuți-Cernăuți, 28–29 iunie 2012.

** Traducere: Radu-Florian Bruja.

immédiats aux Roumains, les conduisit à l'adoption sans réserves de l'antisémitisme. Ensuite, le danger communiste fit plusieurs étudiants percevoir le nationalisme comme l'unique chance de salut. L'influence du politique sur les organisations estudiantines fut grande seulement dans ce contexte-ci. Les congrès des étudiants renoncèrent graduellement aux revendications spécifiques au milieu universitaire et se transformèrent en terrain pour la lutte enthousiaste pour la cause nationaliste. L'idéologie purificatrice de grande envergure proposée par l'extrême droite roumaine attira la jeunesse intellectuelle, de plus en plus désillusionnée par les réalités roumaines. Le chômage intellectuel et les difficultés économiques ont conduit à l'apparition parmi les jeunes de la croyance que seulement un changement radical pourrait générer la prospérité économique et la sécurité nationale désirées. Dans ce complexe de facteurs, les étudiants bucoviniens adhèrent à l'idée de la création d'un ordre social complètement différent, qui les incluent et qui leur promettait un avenir.

Mots-clés: Bucovine, sociétés étudiantes, idéal national, extrémisme politique.